

**РОЗБУДОВА ДЕРЖАВИ І ПРАВА:
ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА КОНСТИТУЦІЙНОЇ ПРАКТИКИ**

НЕОФІТА Д. Б.,
аспірант кафедри теорії права
та конституціоналізму
(Національний університет
«Львівська політехніка»)

УДК 341.11

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.1>

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АКТИ З ПИТАНЬ
ПАРТИСИПАТИВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ (ДЕМОКРАТІЇ УЧАСТІ)**

У сучасному світі, партисипативна демократія, або демократія участі, визнається ключовим елементом громадянського суспільства та ефективного управління. Ця стаття розглядає концепцію партисипативної демократії як важливого елементу політичного устрою, де активна участь громадян стає визначальним фактором. Висвітлюються основні принципи та ознаки цього виду демократії, такі як громадянська освіченість, механізми громадського впливу, розгалуженість участі, захист прав меншин, транспарентність та зворотний зв'язок. Стаття акцентує увагу на необхідності створення умов для активної участі громадян на різних рівнях управління та визначає важливість відкритості та прозорості у процесі прийняття рішень. Дана стаття слугує як детальний огляд основ партисипативної демократії, підкреслюючи її значення для сучасного суспільства та розвитку демократичних цінностей.

Крім того ця стаття досліджує міжнародно-правові акти, спрямовані на підтримку та розвиток партисипативної демократії, відомої як демократія участі. Автор розглядає ключові документи, такі як Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Європейська хартія місцевого самоврядування, тощо. Стаття висвітлює роль цих актів у забезпеченні прав людини на участь у прийнятті рішень та створенні механізмів для громадянської участі. Зазначається, що вони виступають важливими інструментами для зміцнення демократичних цінностей та розвитку громадянського суспільства. Ці акти визначають принципи партисипативної демократії, сприяють участі громадян у прийнятті рішень та підтримці прозорості в управлінні справами суспільства.

Підкреслюється, що міжнародне право відіграє важливу роль у зміцненні демократії, а ці акти впливають на формування партисипативної демократії та підтримку громадянського суспільства. Вони є ключовими інструментами для сучасного управління суспільством, сприяючи розвитку демократії та забезпеченню активної участі громадян у формуванні своєї політики.

Ключові слова: партисипативна демократія, міжнародно-правові акти, громадянське суспільство, участь громадян, політичні права, демократичні принципи, громадська активність, права людини

Neofita D. B. International legal acts on participative democracy (participal democracy)

In the modern world, participatory democracy, or participatory democracy, is recognized as a key element of civil society and effective governance. This article examines the concept of participatory democracy as an important element of a political

system where the active participation of citizens becomes a determining factor. The main principles and features of this type of democracy are highlighted, such as civic education, mechanisms of public influence, extensive participation, protection of minority rights, transparency and feedback. The article emphasizes the need to create conditions for the active participation of citizens at various levels of government and determines the importance of openness and transparency in the decision-making process. This article serves as a detailed overview of the foundations of participatory democracy, emphasizing its importance for modern society and the development of democratic values.

In addition, this article examines international legal acts aimed at supporting and developing participatory democracy, known as participatory democracy. The author examines key documents such as the International Covenant on Civil and Political Rights, the European Charter of Local Self-Government, etc. The article highlights the role of these acts in ensuring human rights to participate in decision-making and creating mechanisms for citizen participation. It is noted that they are important tools for strengthening democratic values and the development of civil society. These acts define the principles of participatory democracy, promote the participation of citizens in decision-making and support transparency in the management of society's affairs.

It is emphasized that international law plays an important role in strengthening democracy, and these acts influence the formation of participatory democracy and the support of civil society. They are key tools for modern management of society, contributing to the development of democracy and ensuring active participation of citizens in the formation of their policies

Key words: *participatory democracy, international legal acts, civil society, citizen participation, political rights, democratic principles, public activism, human rights.*

Партисипативна демократія, або демократія участі, є ключовим аспектом сучасного політичного життя, який здебільшого визнається як важливий елемент демократичного устрою. У контексті міжнародних відносин та права, питання партисипативної демократії знаходяться під пильним відслідковуванням і регулюванням. Варто сказати, що партисипативна демократія є концепцією політичного устрою, в якому активна участь громадян у прийнятті рішень визнається ключовим елементом суспільного управління. Цей підхід покликаний забезпечити більш повну, прозору та репрезентативну форму демократії, де громадяни мають можливість брати участь у формулюванні політики та визначенні спрямувань суспільства [1, с. 46].

У партисипативній демократії важливий акцент робиться на включенні громадян у процеси прийняття рішень, відборі політичних представників і формуванні громадської думки. Це може виявлятися через активну участь у громадських обговореннях, референдумах, обранні громадських представників та інших механізмах, що забезпечують прямий вплив громадян на прийняття рішень.

Даний вид демократії ставить за мету зменшення відстані між владою і народом, сприяючи активному включенню громадян у політичний процес. Це сприяє збільшенню відповідальності влади перед громадянами та забезпечує більш ефективне врахування різноманітних поглядів і потреб різних соціальних груп в процесі управління.

Партисипативна демократія, як важливий аспект політичного устрою, знаходить своє визнання через ряд ключових ознак, серед яких особливо важливою є громадянська освіченість. Ця ознака визначається не лише як засіб надання громадянам інформації, а й як фундаментальна передумова активної участі в демократичних процесах. Громадянська освіченість в партисипативній демократії означає доступ громадян до об'єктивної та достовірної інформації. Це включає у себе не лише забезпечення громадянськості базовими знаннями, але і стимулювання критичного мислення та аналізу

інформації. Громадяни повинні мати здатність ефективно оцінювати різні погляди, розрізняти факти від думок, і таким чином, формувати обґрунтовані погляди на ключові питання [2, с. 100].

Забезпечення громадянської освіченості виступає не лише як засіб самоосвіти, але й як завдання держави та громадянських інституцій. Публічні кампанії, освітні програми, доступ до надійних джерел інформації – ці механізми сприяють розвитку громадянської освіченості.

Громадянська освіченість визнається не лише як підґрунтя для ефективної участі в демократичних процесах, але й як засіб зміцнення демократичних цінностей, підтримки відкритого громадянського діалогу та побудови стійких демократичних інституцій. Відповідно, громадянська освіченість в партисипативній демократії є не лише інструментом, але й важливою частиною самої сутності демократичного процесу.

Механізми громадського впливу у партисипативній демократії становлять основний інструмент для забезпечення активної участі громадян у прийнятті рішень. Вони визначають не лише можливість громадян висловлювати свої думки, але і забезпечують реальний вплив на формування та реалізацію політики. Ініціювання законодавчих змін виступає одним із ключових механізмів, який дозволяє громадянам вносити пропозиції до законодавчих органів та активно впливати на створення чи зміну нормативних актів. Цей механізм не лише відкриває можливість висловлювати конкретні пропозиції, але й впливає на формування законодавчого поля, враховуючи реальні потреби та погляди громадян [3].

Представництво громадянських інтересів в органах влади є ще одним важливим механізмом. Це може бути здійснене через обрання представників громадян у парламенті, місцевих радах та інших владних структурах. Забезпечення прямого представництва громадян у владних органах гарантує, що їхні голоси враховуються під час прийняття рішень. Інші форми впливу можуть включати громадські обговорення, петиції, прямі контакти із здійснюючими владні функції, а також участь у консультаціях та робочих групах. Ці різноманітні механізми створюють умови для більш розгалуженої та ефективної участі громадян у процесах управління, забезпечуючи взаємодію між владою та громадянами на різних рівнях.

Розгалуженість участі в партисипативній демократії є важливою характеристикою, яка визнає різні рівні громадянської участі в політичних процесах. Ця ознака демократії демонструє усвідомлення того, що участь громадян має різноманітні форми та розгортається на різних рівнях управління – від місцевого до національного. Партисипативна демократія надає громадянам можливість висловлювати свої погляди та брати участь у прийнятті рішень не лише на загальних виборах, але й у більш роздрібнених, локальних процесах. Громадська участь може виявлятися на рівні місцевих рад, об'єднань громадян, а також в робочих групах та комітетах, що стосуються конкретних питань.

Ще однією важливою характеристикою є захист прав меншин. Партисипативна демократія передбачає не лише врахування більшості, але й активний захист прав та інтересів меншин. Це означає створення умов для різноманітності думок і поглядів у політичному процесі, а також гарантування прав меншин на висловлення своїх переконань та участь у прийнятті рішень. Таким чином, розгалуженість участі та захист прав меншин в партисипативній демократії підкреслюють необхідність розгляду різних рівнів громадянської участі та визнання різноманітності думок у формуванні політичних рішень [3].

Транспарентність та відкритість є фундаментальними принципами партисипативної демократії, спрямованими на забезпечення доступності інформації та чіткості у процесі прийняття рішень. Ці аспекти гарантують, що громадяни мають можливість бути повністю інформованими та взяти участь у формуванні політики на основі об'єктивних даних.

Прозорість у прийнятті рішень включає в себе відкритий доступ до інформації про процеси, рішення та обґрунтування прийнятих політичних вирішень. Це важливо не лише для того, щоб громадяни мали можливість слідкувати за діяльністю влади, але й для підвищення рівня довіри до інститутів та забезпечення відкритості в управлінні. Зворотний зв'язок, у свою чергу, визначається як двостороння комунікація між владою та громадянами. Це не лише

можливість висловлювати свої думки, але і систематичне оцінювання ефективності прийнятих рішень, враховуючи думки та побажання громадян. Зворотний зв'язок дозволяє громадянам впливати на формулювання політики, висловлювати свої потреби та становище [4].

Варто сказати, що міжнародно-правові акти, спрямовані на підтримку та розвиток партисипативної демократії, визначають не лише принципи та стандарти для національних урядів, але й формують основу для спільних зусиль міжнародної спільноти у забезпеченні активної участі громадян у політичному процесі. Ці акти стають чітким вираженням визнання того, що ефективна демократія вимагає не лише виборів, але й широкої громадської участі та взаємодії між владою та громадянами.

Міжнародне право в цьому контексті визнає необхідність гарантування права громадян на участь у прийнятті рішень та визначає принципи, які мають лежати в основі партисипативної демократії. Такі акти надають країнам-учасникам певні стандарти щодо проведення консультацій, публічних слухань, а також сприяють розвитку механізмів прозорості та відкритості в урядових структурах. Важливим аспектом є те, що міжнародно-правові акти не лише забезпечують національні уряди необхідними інструментами для стимулювання участі громадян, але й сприяють обміну досвідом між країнами та встановлюють загальні стандарти, що сприяють розвитку партисипативної демократії на глобальному рівні [5].

Одним з важливих документів є міжнародний пакт про громадянські та політичні права (МПГПП), прийнятий Організацією Об'єднаних Націй, є одним із найважливіших міжнародно-правових актів, які визначають та підтримують партисипативну демократію – систему, де громадяни мають можливість брати активну участь у прийнятті рішень та управлінні своїм суспільством.

Право на участь у виборах та управлінні своєю країною, закріплене в МПГПП, є фундаментальним для забезпечення демократичних принципів. Це право не лише визнається, а й гарантується, надаючи кожному громадянину можливість впливати на політичний процес через участь у виборах та прийнятті рішень. Однією з ключових складових партисипативної демократії є право на участь у виборчих процесах. МПГПП визначає, що кожен громадянин має право брати участь у виборах та мати доступ до публічних служб у своїй країні. Це положення визнається не лише як формальне право, а й як принцип рівності та недискримінації, що є основою справедливих та демократичних виборів [6].

Крім того, МПГПП визначає право на участь у владних рішеннях. У даному документі зазначено: "право громадян на мирні зібрання та об'єднання з метою брати участь у справах свого суспільства повинно визнаватися та захищатися». Це визначення права на участь в справах суспільства включає ідею активної громадянської участі, що є необхідною для розвитку партисипативної демократії. МПГПП також стверджує принципи рівноправ'я та недискримінації, які є важливими для забезпечення широкого доступу до участі у політичному процесі для всіх громадян. Визнання рівних прав на участь у владних рішеннях виключає будь-яку форму дискримінації та сприяє створенню рівних можливостей для всіх [6].

Таким чином варто сказати, що даний документ відіграє важливу роль у розвитку та підтримці партисипативної демократії. Забезпечуючи право на участь у виборчих процесах та владних рішеннях, цей міжнародний пакт створює правову основу для розвитку демократичних суспільств, де громадяни активно беруть участь у формуванні своєї політики та управлінні країною.

Наступни важливим документом є Європейська Хартія місцевого самоврядування, прийнята Конгресом влади місцевого самоврядування Ради Європи, є ключовим правовим документом, який визначає принципи та стандарти місцевого самоврядування в країнах, які є членами Ради Європи. Цей документ надає рамки та сприяє розвитку ефективної участі громадян у вирішенні місцевих питань. Хартія визнає, що місцеве самоврядування є основою стабільності в суспільстві та ключовим елементом демократії. Вона підтримує ідею того, що рішення, прийняті на місцевому рівні, повинні відповідати потребам та очікуванням місцевого населення. Згідно з Хартією, місцеві органи влади повинні мати достатні повноваження, щоб ефективно вирішувати місцеві питання та розвивати власні стратегії розвитку.

Одним з ключових аспектів Хартії є принцип участі громадян у вирішенні місцевих питань. Вона визначає, що громадяни мають право брати участь у прийнятті рішень на місцевому рівні через свої виборчі права, а також через механізми громадської участі та консультацій. Це положення підкреслює важливість залучення громадян до процесів влади, щоб вони могли висловлювати свої погляди та впливати на рішення, які стосуються їхнього спільноти [7].

Крім того, Хартія покликає захищати автономію місцевих органів влади від втручання центральних урядових структур. Автономія місцевих органів влади, як її передбачено Європейською хартією, надає можливість місцевим громадам вирішувати власні питання та приймати рішення на місці, що відповідає конкретним потребам та особливостям кожного регіону. Це стимулює розвиток різноманітних стратегій, враховуючи специфіку та унікальні особливості місцевих громад [7].

Завдяки Європейській Хартії місцевого самоврядування створюється правова основа для розвитку місцевих демократичних структур та забезпечення участі громадян у вирішенні місцевих питань. Цей документ визначає ключові принципи та стандарти, які сприяють сталому розвитку місцевих громад і визначають роль громадян у цьому процесі. Його важливість полягає в тому, що він сприяє створенню ефективної та демократичної системи самоврядування на рівні спільноти.

Партисипативна демократія, як визначальний аспект сучасного політичного ландшафту, знаходить своє визнання і впровадження в такому документі як Конвенція про права людини та основні свободи. Цей міжнародний документ встановлює фундаментальні принципи та права, які визначають партисипативну роль громадян у політичному процесі. Згідно з Конвенцією, кожна людина має право на свободу вираження своєї думки, а також право на участь у справах громади. Це визнає значущість активного громадянського участі та участі у формуванні рішень, що стосуються суспільства в цілому. Такий підхід дозволяє гарантувати реальну можливість впливу на політичні процеси та сприяє розвитку інклюзивних та представницьких форм управління. [8]

Важливою складовою є також право на свободу вираження думки, що визначає не лише можливість висловлювання ідей, але і їхнє врахування в утворенні суспільної політики. Це забезпечує різноманітність поглядів та захищає право громадян на вільне вираження своєї волі, сприяючи формуванню більш розгалуженої та реалізованої партисипативної демократії.

Отже, Конвенція про права людини та основні свободи визначає правовий фундамент для розвитку партисипативної демократії, наголошуючи на необхідності гарантувати громадянам активне право на участь та вираження власної думки в справах, що стосуються їхнього життя та спільної справи.

Висновки. У висновку важливо підкреслити, що міжнародно-правові акти з питань партисипативної демократії визнаються не лише як нормативна основа для розвитку національних політичних систем, але і як важливий крок у створенні глобального стандарту для заохочення та захисту прав громадян на участь у прийнятті рішень. Ці акти визначають ключові принципи, такі як свобода вираження думки, право на участь у виборах, доступ до інформації та інші, які формують основу для партисипативної демократії. Міжнародні стандарти стають рушійною силою для національних правових систем, спонукаючи держави враховувати принципи демократії у своїх законах та політиках. Вони також відображають зобов'язання держав перед міжнародним співтовариством стосовно розвитку і підтримки партисипативних механізмів.

Завдяки цим актам, партисипативна демократія стає не лише внутрішньодержавним питанням, але і глобальним ідеалом, який покликає забезпечити взаємодію між країнами та підтримку загальних цінностей. Це важливий крок у забезпеченні сталого розвитку, розвитку громадянського суспільства та зміцненні принципів правової держави. Отже, міжнародно-правові акти з питань партисипативної демократії визначають шлях до побудови більш прозорого, відповідального та репрезентативного політичного устрою як на рівні окремих країн, так і на міжнародній арені.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук Т. С. Партисипаторна та деліберативна демократія в сучасному політичному дискурсі. *Політичне життя*. 2019. № 1. С. 45–50.
2. Гук А.К. Посібник з питань партисипативної демократії (демократії участі) на місцевому рівні. Київ, Крамар, 2011, 199 с.
3. Струкевич О.К., Конотопенко О.П., Лапшин С.А., *Політологія*, Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. 403 с.
4. Інструменти партисипативної демократії: європейські стандарти та практики URL: https://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/Висновок-РЄ_Партисипативна-демократія-SAGUD-LPO-20171_.pdf (дата звернення: 19.02.2024).
5. Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень : ухв. Конференцією неурядових організації Ради Європи на засіданні 01 жовтня 2009 р. URL: <https://rm.coe.int/16802e6ddb>
6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 19.02.2024).
7. Європейська хартія місцевого самоврядування. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 19.02.2024).
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 19.02.2024).

